

השותפות עם השטן

'בראשית' ו'נח', הפרשות הראשונות של התורה, פורשות לפנינו את החטאים והשגיאות היסודיים של האנושות. לחטאים ושגיאות אלה, העתידים להאפיל על הישגי ההיסטוריה האנושית מתווספת בפרשתנו (ט, כ-כא) נפילה נוספת, שולית לכאורה - השכרות: "וַיִּחַל נֹחַ... וַיִּטַע כָּרְם, וַיִּשְׁתֶּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר..."

לא אכנס כאן לפרטי האפיזודה הזאת ולתוצאות השכרות. המקרא מוסר לנו על פגיעה בכבוד האב: "וַיִּרְא הָם אֶבֶי כְנָעַן אֶת עֲרֹת אֲבִיו". אולם, אין כמעט ספק שכבשורש 'גלה': "עֲרֹת... לֹא תִגְלֶה", כך גם נרמזים חמורים יותר בשורש 'ראה', כמו באיסור שבספר ויקרא: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֶחָתוֹ בֵּת אֲבִיו אוֹ בֵּת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֲרֹתָהּ... על כל פנים, כאן, ובשכרות של לוט (בראשית יט, לא-לח) מתוארת השכרות כמאפשרת פשע שבעיני המקרא הוא אחד האימים ביותר, גילוי העריות, יחסי מין בין הורים וצאצאיהם. בשכרות עלול האדם להפוך לאובייקט פסיבי, אשר – בשונה למה שקורה בשינה - הוא אינו מסוגל להתעורר ולהתגונן אף כשסכנה איומה מאיימת עליו. רק בדיעבד יידע האדם על כך: "וַיִּקַּח נֹחַ מַיִינוֹ וַיִּדַע... ובתיאור מעשי בנות לוט: "וַתִּשְׁקֶינָה אֶת אֲבִיהֶן יַיִן... וְלֹא יָדַע [לוט] בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוֹמָהּ". לא יָדַע! השכרות מביאה לאובדן שני הכשרים המהווים ביטוי לחרות האדם ולכבודו, ראייה נכוחה של המציאות והאפשרות להגיב, בהתאם לערכיו, למה שמתרחש בו ובסביבתו.

החווה והסעיפים הנסתרים

"וַיִּחַל נֹחַ... וַיִּטַע כָּרְם". על מלים אלו בנו חז"ל אגדה מופלאה (מדרש תנחומא, בראשית, יג): "כשבא נח ליטע כרם בא שטן ועמד לפניו:

- מה אתה נוטע?

- כרם.

- מה טיבו?

- פירותיו מתוקים בין לחים בין יבשים ועושין מהן יין... וַיִּין יִשְׁמַח לְבַב אָנוּשׁ (תהלים קד, טז).

- בא ונשתתף שנינו בכרם זה..."

נח עונה לשטן בביטוי הסכמה, ביטוי שהלך לאיבוד במשך הדורות: 'לְחַיִּי', במלים אחרות

OK. (האם רמוז כאן ה'לחיים'?)

"מה עשה שטן? הביא כבש והרגו תחת הגפן, אחר כך הביא ארי והרגו, אחר כך הביא חזיר

והרגו, ואחר כך הביא קוף והרגו... והטיפו דמן באותו הכרם, והשקוהו מדמיהן... מכאן

תכונותיו של היין. בשלב הראשון "האדם תם ככבש זו שאינה יודעת כלום" ו"כִּרְחֵל [כבשה] לִפְנֵי גִזְזִיהָ נֶאֱלָמָה" (ישעיה פרק נג, ז)... שתה כהוגן הרי הוא גיבור כארי ואומר אין כמותו בעולם. כיוון ששתה יותר מדאי נעשה כחזיר מתלכלך במי רגלים ובדבר אחר, נשתכר נעשה כקוף עומד ומרקד ומשחק, ומוציא לפני הכל נבלות הפה, ואינו יודע מה יעשה".

בעקבות היין, חתם נח חוזה עם השטן. הוא לא ידע שעורכי דינו של השטן פועלים ומתכננים לטווח ארוך. מפירות השותפות נהנה השטן מיד כאשר קיבל את הדיבידנדים הראשונים, אך עיקר הקרן מיועד היה לעודד דווקא את הנהיגה בשכרות. כאן אין השטן צריך להשקות את הכרמים בדמם של החזיר והקוף. מספיק לו דמם של הכבש והארי. דם הכבש מונע "במקצת" מהנהג לראות את הסכנות שלפניו ומתוך כך "כִּרְחֵל לִפְנֵי גִזְזִיהָ נֶאֱלָמָה", הוא מאבד את הכושר להעריך נכונה את המציאות. דמו של האריה יוצרת בו הרגשה של כל-יכולת, של שליטה מוחלטת על הכביש. מתוך כך הופכת המכונית לכלי משחית. על כך ניבא החכם במשלי (כג, כט-לה): "לְמִי אוֹי לְמִי אֶבּוֹי. לְמִי מְדַנְּנִים", מדנים ומריבות "...לְמִי פְּצָעִים חַנָּם", דקירות סכין על דברים של מה בכך, כמו מי יעבור ראשון? למי? "לְמֵאֲחֵרִים עַל הַיֵּינ" בפאבים ובעמק האלכוהול.

סעיף נוסף נכתב בחוזה באותיות זעירות, הוא הרשה לשטן לגדל סמים ולמעבדותיו לפתח סמים חמימים. דם החזיר הרס כל התייחסות חברתית נאותה. דם הקוף גרם לאובדן צלם האדם, החרות. בלי שנח ירגיש הוסיף השטן לארבעת החיות התורמות דם את העלוקה המוצצת אותו ללא הרף: "לְעֵלּוּקָה שְׁתֵּי בָנוֹת - הַב הַב" (משלי ל, טו-טז). העלוקה הזאת הביאה אתה מה שר' צדוק הכהן מלובלין (צדקת הצדיק, רנד) קרא: "החשק שאין לו מילוי ושביעה", את ההתמכרות. העלוקה הזאת באה לידי ביטוי בטרגדיות נוראות שבמציאות: "שְׁלוֹשׁ הִנֵּה לֹא תִשְׁבְּעֶנָּה, אֶרְבַּע לֹא אֶמְרוּ הוֹן": "שְׂאוּל" - שלא ישבע מתים, "וְעֵצֶר רָחֵם" - עקרות שלא תשבע זרע, "אֶרְרָץ לֹא שְׂבַעָה מַיִם" - מדבר שלא יפרח. אלו הן שלוש תופעות שלא מכירות שובע. הרביעית היא האש המכלה את כל מה שדרכה: "וְיָאֵשׁ לֹא אֶמְרָה הוֹן". לאלו מתווספת תרומת השטן, בנות העלוקה האומרות ללא הרף "הב הב", השכרות והסמים.

המוח והאשליה

המנגנונים הפיזיולוגיים של השכרות מוכרים מספיק. האמנם מבינים אנו גם את משמעות הנפשית, הפנומנולוגית, בלשונה של הפילוסופיה. תחושות רבות קשורות בשתיית יין. דמו של הכבש תורם תחושה של שמחה ואופוריה. דמו של האריה תחושה של כל-יכולת המתגברת על המציאות החיצונית אך גם על המעצורים הנפשיים והמוסריים. מעתה, המרמה השטנית מנצחת. אובדן החרות הקשור בשכרות, יוצר אשליה של חרות, שעד מהרה תיפוג.

אולם, יש הרבה יותר מכך, ואת זאת יכולים אולי להבין היום. במשך דורות לימדו אותנו שאנו מהווים מעין שותפות מוזרה של גוף ונפש. אמנם לא כולם הודו בשניות זאת, דבר שגרם אינספור וויכוחים פילוסופיים. אולם, נדמה לי שאם נבוא לתאר את העולם שלפנינו, נצטרך לומר שהשותפות היא משולשת. לגוף ולנפש התווסף עתה כשותף בעל מניות רבות, המוח. השכרות בצורה פרימיטיבית, והסמים בצורה מתוחכמת יותר אינם פועלים במציאות אלא במוח. כשגונבים ואף רוצחים עבור סמים, ניצח המוח את הנפש. כשצעירה מוכרת את גופה כדי לקנות סמים, ניצח המוח את הגוף. עם הכסף הזה, הם הולכים לשוק כדי לקנות מציאות אשלייתית. ההרואין מרמה את הנפש, הקוקאין – את הגוף. ה-LSD את הנשמה.

השטן הציע לנו אמצעים לברוח מהמציאות וליצור מציאות מדומה ומלאכותית. יצירות רבות בספרות ובמדע הבדיוני ביטאו זאת. דוגמה בולטת מצויה ב"עולם חדש ואמיץ" של הקסלי (Aldous Huxley). בעולם זה מגיעה האנושות לאושר בעזרת מציאות מדומה הבנויה בעזרת סמים. כך למשל משנה התיירות את פניה. באמצעות סמים מסוגלים בני האדם באותו עולם חדש, "לצאת" לכל מקום שיבחרו ותוך הזמנה מראש, לחוש את התחושות ולעבור את ההרפתקאות האפשריות ביעד הנבחר. הקסלי היה ביקורתי בכל הנוגע לעולם זה, אולם הוא עצמו שיתף פעולה עם תימוטי לירי, הכהן הגדול של הסמים הפסיכודליים במכירת אשליות דתיות של עבודה זרה חימית. עבור רבים, אין הבדל בין אשליה ומציאות. לבי מתמרד נגד זאת.

השטן משתמש בשכרות ובסמים בגלל שהם שעוזרים לו לשקר. מעניין, הראייה קוק נתן לנו להבין שחלק ממידותנו הרעות הן "שכרות ולא מייץ". הדוגמה הבולטת – בעל הגאווה, המסומם ללא סמים, היוצר לעצמו עולם בלתי ריאלי והעתיד בגין כך לשלם מחיר כבד. יש גם פוליטיקה ופילוסופיה מסוממות, נהגים מסוכנים שאינם מגיבים לפיתולי הדרך או לסכנות הנוצרות בה, שאינם יודעים לחשב בצורה נכונה את מעשיהם.

השטן מבטיח שמחה ואושר, אך המציאות הממשית שונה. השטן הוסיף לכרס דמות זואולוגית נוספת. על כך העיד החכם במשלי (כג, לב): "אַחֲרִיתוֹ כְּנָחֵשׁ יִשָּׂא - - וּכְצַפְעָנִי יִפְרָשׁ". "יִפְרָשׁ"? רש"י פירש מלה מוזרה זאת כ"יעקוץ", על פי הארמית. הנשיכה והעקיצה מהווים תיאור נפלא של ה"אחרית", התוצאות הטרגיות, האלכוהוליזם והטריפים הרעים של הסמים. שוב מנצח השקר השטני. מה שהתחיל כאמצעי למחוק את המציאות המרה הופך באחרית לעולם מפלצתי הנוצרת בנפשו של המתמכר, לגיהנום בו המוח נידון על יומרתו. ועל כך נאמר במדרש על הפסוק שהבאנו לעיל: "אֵשׁ לֹא אֶמְרָה הוֹן, זוֹ אִשָּׁה שֶׁל גֵּיהֶנֶם, שֶׁאִינָה מֵרַחֵמַת". זאת האש המפלצתית, האחרית ההורסת את המוח. האנטי-תזה של השכרות היא פיכתון, במילה אחרת - ענווה. גם המוח חייב בענווה.